

UNIV. BIBLIOTH.
* 1907 *
HELSINGFORS

Illustrerad

A B C - D E F.

Illustrerad

A B C - B o f

för

Snälla Barn.

HELSINGFORS.

Åbo

G. W. Edlunds förlag.

1865.

Imprimatur: *L. Heimbürger.*

Åbo, G. B. Wilén & Co:s boktryckeri, 1865.

𐌲 𐌳 𐌴 𐌵

𐌶 𐌷 𐌸 𐌹

𐌺 𐌻 𐌼 𐌽

𐌾 𐌿 𐍀 𐍁

𐍂 𐍃 𐍄 𐍅

W X F Y

Z A Ä Ö

a b c d e f g

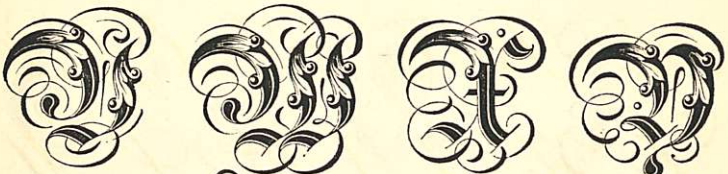
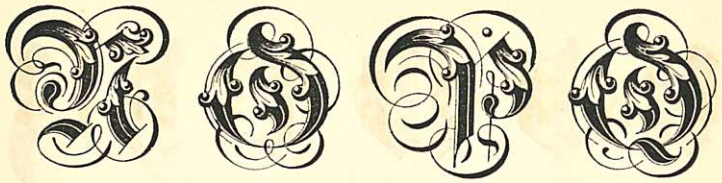
h i j k l m n

o p q r s t

u v w x y z

ü ù ö

f m n o p q r s t

u v w x y z ã ä å

A B C D E F

G H I J K L M

N O P Q R S T

U V W X Y Z

À Á Ö

a b c d e f g h i j k l m
n o p q r s t u v w x y
z å ä ö

A B C D E F G H I J K L M N O P Q
 R S T U V W X Y Z Å Ä Ö

a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u
 v w x y z å ä ö

A B C D E F
G H I J K L

M N O P Q R

S T U V W X

Y Z Å Ä Ö

a b c d e f g h i j

k l m n o p q r s

t u v w x y z å ä ö

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Utmärkningar:

Af dessa bokstäfwer kallas några **Vokaler** eller sjelfsljud, emedan de hafwa ett eget ljud för sig allena och kunna derföre enhwar ensam bilda en stafwelse. Dessa äro följande nio:

a e i o u y å ä ö.

Alla de nitton öfriga kallas **Konsonanter** eller medljud, emedan de blott tillsammans med en vokal blifwa ljudande och bilda en stafwelse. Konsonanterna äro följande:

b c d f g h j k l m n p q r s t w x z.

Skiljetecknen.

- , Komma åtskiljer de kortaste afdelningarne inom en mening.
- ; Semikolon, eller komma med punkt, nyttjas till att åtskilja större afdelningar af en mening.
- : Kolon utmärker äfwen en större del af en mening; men brukas företrädeswis, då man anför någons yttrande eller förklarar något föregående.
- . Punkt utmärker en hel eller avslutad mening. En mening kan derföre bestå af ett eller flere Komma, Semikolon eller Kolon.
- ? Frågetecknen nyttjas i slutet af en sats, som innehåller en bestämd fråga.
- ! Utropstecken brukas wid utrop eller tillrop såsom: Ak! Kom, mitt barn! Hör du!
- () [] Parenthes, Klammer, eller inneslutningstecken, nyttjas för att innesluta eller affilja ord eller en hel mening inom en annan mening.
- ” Rånetecken, eller anföringstecken, sättes wid början och slutet af ord eller meningar, som anföras ur andras skrifter eller tal.

- ’ **Apostrof**, eller afortningstecken, utwisar att en bokstaf eller stafwelse i ett ord är utlemnad, t. ex. spö't för spöet, sta'n för staden, ja' ska' för jag skall.
- = **Delningstecken**, eller stafwelsestecken, hopbinder stafwelserna i ett ord, som delas på två rader eller eljest sönderdelas i sina stafwelser, t. ex. för-stån-di-ge. Det kallas ock **Binde-tecken**, emedan det begagnas att förena twenne särstilda ord till ett sammansatt, t. ex. mennisko-offer.
- ∴: **Upprepningstecken** förekommer i vers, och ger tillkänna, att de sista orden eller hela sista meningen skall två gånger upprepas.
- **Tankstreck** brukas till att skilja meningar från hwarandra, eller ock att wisa, att meningar eller ord äro uteslutna, eller ock att utmärka, att man bör ge mera eftertryck åt den följande tanken och uttrycket. Stundom nyttjas tankstrecken blott som parentes.
- **Punkter** begagnas stundom i samma ändamål som tankstreck, och motswara då detta tecken.
- § **Paragraf** är tecken för en afdelning i en skrift.

Om wisfa bokstafwers olika uttal.

C framför e, i, y uttalas som s, t. ex. **Ceder**, **Cirkel**, **Cypres**; framför a, o, u samt alla konsonanter som **F**, men förekommer sålunda numera blott i utländska ord, t. ex. **Calender**, **Corporal**, **Cur**, **Claf**, hwilka derföre också kunna skrivas med **F**. I alla ord, der **F** höres starkare eller liksom dubbelt nyttjas **c** framför **F**, då c äfwen får samma ljud som **f**, t. ex. **Lack**, **Tack**, **Täck**, **Mycket**. **Ch** förekommer blott i ett enda swenskt ord, nemligen **och**; i utländska lånade ord såsom **Chirurg**, **Chor** m. fl. skrifer man numera wärligen **F** i stället för **ch**, emedan det alltid uttalas som **f**.

G uttalas wanligen som **ä** när det är kort och en eller flere konsonanter följa derefter i samma staswelse, t. ex. **regn, den, mest.**

F i slutet af en staswelse uttalas som **v**, t. ex. **af, lifs, staf-wa, gräf-wa.**

G har ett twåfaldigt ljud, nemligen ett hårdt framför a, o, u, å och framför konsonanter samt i slutet af en staswelse, t. ex. **gala, god, guld, gåta, gren, stång**; framför e, i, y, ä, ö uttalas g deremot lent såsom **i**, t. ex. **genom, girig, gynna, gäst, göra.**

K har likaledes ett twåfaldigt, ett hårdt och ett lent ljud; det hårda framför a, o, u, å, framför konsonanter samt i slutet af en staswelse, t. ex. **kamp, konung, kuff, kåda, krita, lek**; det lena framför e, i, y, ä, ö, t. ex. **kedja, kifa, kylig, kärna, köpa.**

J, gi, hj, lj uttalas framför alla vokaler som lent g, t. ex. **jaga, gjuta, hjelpa, ljuda.**

Står j efter bokstäfverna d, g, h, l, så höras dessa icke i uttalet, t. ex. **djup, gjuteri, hjelte, ljum.**

S höres icke i uttalet framför j och w, t. ex. **hjelm, hwas, hjort, hwina.**

D ljuder som **å**, när å-ljudet är kort, t. ex. **boll, sommar, folt.**

Ph läses som **f**, t. ex. **prophet, Adolph, filosofh**, hwarföre man också numera allmänt skrifwer sådana ord med **f**.

Th läses som **t**, t. ex. **thordön, Theodor.**

Då **t** står framför i och en annan vokal följer derpå, uttalas **t** som **tš**, t. ex. **Pontius, disputation, Egyptier.**

ʒ uttalas som **s**, t. ex. **Zion, Zacharias**, men förekommer numera endast i namn.

Stafwelser.

Swärje vokal, antingen ensam, eller tillsammans med en eller flere konsonanter, utgör en stafwelse, t. ex. **ö, öl, föl, följd.**

Ett ord har således lika många stafwelser, som det har konsonanter. **Följd** är enstafwigt, **följden** tvåstafwigt, **följderna** trestafwigt, **följaktligen** fyrstafwigt och så vidare.

Wid konsonanternas fördelande mellan vokalerna i ett ord gäller:

1) En konsonant mellan twenne vokaler föres till den sednare vokalen, t. ex. **fa:der, e:gen.**

2) Twå konsonanter mellan två vokaler delas så, att den förra konsonanten föres till den förra vokalen och den sednare konsonanten till den sednare vokalen, t. ex. **fär:lef, hop:pa, hjer:pe.**

3) Tre eller flere konsonanter mellan två vokaler delas så, som det för uttalet beqwämligast passar.

U n m. Är ordet sammansatt eller förekomma i det bokstafwerna **l, r, j, sk, sl, st, sm, sn**, så delas ordet efter sin sammansättning, och de uppräknade bokstafwerna föras alltid till den sednare stafwelsen, t. ex. **af:und, o:willig,**

of-fra, fi-skar, ny-sta, för-blif-wa, med-lju-dan-de,
 äl-ska, för-små.

Ötterligare exempel på alla dessa regler för stafwel-
 sers bildande och konsonanternas fördelning mellan voka-
 lerna finner man i följande

Stafnings-öfningar.

bi bit bo bor bod bok bom bot
 by byk byr de del den der det få
 får ge ger get ges ha har haf hak
 hal hat ho hof hot hon hos.

al dal bal sal wal tal fal hal
 fal mal. as bas ras af haf gaf ed
 ned sed led bed red med ved ef lek
 wef id lid rid tid vid.

os ros nos mos fos ur fur lur bur
 kur tur yr syr dyr hyr år bår tår
 lår sår får mår når vår hår rår
 är bår lär tår när öl söl pöl föl.

fo kor fok kos le ler len lek
 lef lif lof luf löf nå nål bål mål
 tål ål rå råd råg så sår såg låg
 tåg måg wåg ro rot mot bot sot

hot fot dö död böd röd nöd bad
rad vad tid vid rid.

åt båt låt våt åt lät nåt mät
rät tät löt söt nöt möt mat fat lat
hat hit dit bit nit fet vet get het
ut hut lut by ryt fil sil mil.

dag dagg tag tagg lag lagg fal fall tal
tall al all val vall kal fall fat fatt hat hatt
mat matt natt katt satt att gap gap kapp
papp tapp lapp bar barr gadd labb.

led ledd red redd sed sedd eg egg äg ägg
het hett get gett fet fett vet wett bett sil sill
dill pil till fil mil will sipp vid widd vinn tyg
tigg vis viss dit mitt ditt fitt.

dom bom lom tom gom hop hopp kopp
lopp topp opp torr os oss mått vått nått fått
gått är är lätt nått nät rät rätt mått gås
gäss öm söm töm göm döm lön lönn rön
rönn för förr gödd född mött sött ax lax sax
war väx sex nyss nyss.

bra brak bro bror bryr bryt brytt brå
brår bråd brådd bröd börd bred bredd brun
brunn brud bli blir blif bild bly blyg blå

blått *blott* blås *bloss* blad blod tre *tro* tror
 tran *traf* tråd träd *träl* gro gror *graf* gräf
 grå *gråt* gröt gret *gran* grann gris *gräs* grus
 krus *krut* kras krog *krig* frid fru *frö* fräs
 vrål *vrak* prat pris *pryl* prut.

fly *flog* flat flöt flod *flygt* glöd glas *glad* glob
 slå *slagg* slug slut *slät* släp slef *plan* plåt plog *klo*
 flot klar *klaff* kladd kludd *klapp* smal smil *smek*
 smör smet *sno* snodd snok *snöt* snytt snart *sned* snus
 gny *gnid* knä knif *knöl* knut knyt *fnas* fnys.

sko *skaf* skal skall *skam* sked sky *skål* skåp skog
 spå *spån* späd spaf *spik* stå stål *stöl* stöd stod *stol*
 stil stig *stygg* stor svalg *sval* swall svagt svart swan
 svin *svek* tvåå tvåär.

kar *karl* sorl *sort* korg sorg *torg* korf port *korp*
 krops *kjun* fjäl fjäll *hjol* fjäsk gjut njut *tjut* tjur tjuf
hjon hjul sjö *själ* sjuft hvad *hvert* ljud ljust *ljust*
 ljum ljung *lögn* lugn vagn *gagn* lång tång *sång* säng
 sväng äng *hågn* regn *dräng* kung tung *ung* ugn
 styng *dygn*.

färi *skrik* skrift *skrud* skrå *skrock* sträck streck
stryk strut strunt *straxt* *språk* spratt driek *prick* *stråt*
 sprödt allt kallt *minst* winst dunst *finst* *tyskt* *swenst*
 kargt varmt *längd* thngd mängd *swängd* *trängd*.

härsk *färst* *ungt* hngst tung tungt *tyngst* *längst*
 stort störst *högt* *lägst* minst ondt *värst* *hätst* *hätskt*.

Ur=tig bal=ja e=hwad hic=ka gif=wa cir=

kel dall-ra fad=der i=bland klyf=wa lo=djur
mjel=te ni=tiff o=hölijd pac=ka qwäl=ja re=
cept sjun=ka

till=vä-xa Up-sa-la Väf-ver-ska Ze-
bu-lon Yl-le-tyg an-sigts-drag blom-ster-
krans Cent-ner-tung djup-sin-nigt e-ben-
holts fjer-dings-man ge-nom-trängdt handt-
verks-skrå in-brotts-stöld jern-malm-streck
knä-bö-ja lju-ga-re lac-ke-ra

mä=ster=styc=ke natt=wards=gä=ster om-
skif=tan=de post=pen=nin=gar qwast=bin=da=re
riks=ä=ren=der sju=ti=on=de te=sta=men=te ut-
gju=tel=se werlds=sy=ste=met X=no=cra=tes yt-
ter=lig=het Zo=o=lo=gi år=hun=dra=de äf=wen-
le=des öf=wer=då=dig cir=cu=la-tion hjel=te=
brag=der

Ar-ren-de-hem-man Barm=her=tig=hets=
werk Ci-vi-li-se-rad Der=sam=ma=stä=des Elf-
va-hör=nin=gar För=öd=mju=kel=se Gläd=je-
be-ty-gel=se Huf=wud=in=ne=håll I-akt-ta-
gan=de Su=sti=ti=a=ri=e Ka-kel=ugns=ma=ka-
re Bef=wer=nes=be=skrif=nin=gar Min=nes=räk-
nings-ta-bel=ler Nå=rings=id=ke=ri=er=ne O-
lycks=hän=del=ser Pri=wi=le=gi=er=ne Qvack-
sal=ve=ri=er=ne Ne=li=gi=ons=fri=he=ten.

**D r d af lika uttal, men af olika betydelse,
och hwilka derföre böra stafwas olika.**

Allt (af alla)	Allt (en fiol=sträng)
Blödt (af blöda)	Blött (af blöta)
Flygt (af flyga)	Flykt (af flykta)
Fällt (af fälla)	Fält (fädes=fält)
Gjord (af göra)	Jord (jord=klotet)
Gjuta (t. e. malm)	Ljuta (döden, omkomma)
Hann (af hinna)	Han (den mannen)
Hof (furste=hof)	Håf (fisk=håf)
Jude (en Israelit)	Ljude (af ljuda)
Kar (ett kärl)	Karl (en man)
Lands (af land)	Lans (ett spjut)
Ljdt (af lyda)	Lytt (af lyte)
Dch (samt)	Def (också, äfwen)
Ryekt (af rycka)	Rykt (wård, af rykta)
Rödt (af röd)	Rött (af röta)
Sidt (af sid, lång)	Sitt (af sin)
Skylt (af fylla)	Skylt (frog=skylt)
Skämt (narri, af skam)	Skändt (af skänd)
Sold (aflöning)	Såld (af sälja)
Stänkt (af stänka)	Stängdt (af stängd)
Sälg (ett slags pilträd)	Sälj (af sälja)
Wad (en wad, ett wad)	Swad (hwilket)
Warf (skepps=warf)	Swarf (omgång)
Vice (i stället för en annan)	Wise (af wis)
Bedt (af bedja)	Bett (af bita)
Brott (af bryta)	Brådt (af bråd)

Egg (fniß=egg)	Ägg (höns=ägg)
Fläckt (af fläcka itu)	Fläkt (af fläkta)
Färga (af färg)	Färja (öfwer en å)
Gjord (boskaps=hjord)	Gjort (har gjort, af göra)
Glad (af glad)	Glatt (slätt, jemnt)
Hård (skarp)	Hord (en hop)
Jul (helgen)	Hjul (wagns=hjul)
Käll (käll=åder)	Hjäll (hydda)
Pligt (skyldighet)	Plikt (böter)
Ryckte (af rycka)	Rykte (godt rykte)
Rödja (i skogen)	Röja (yppa)
Sjelfwa (af sjelf)	Skälwa (darra)
Själ (ande)	Skäl (orsak, fjöddjur)
Släckt (af släcka)	Stjäl (af stjåla)
Spått (af spå)	Slägt (af slägt)
Stödt (af stödjia)	Spådt (af spådd)
Thron (konunga=thron)	Stött (af stöta)
Trä (wed=trä)	Tron (af tro)
Wal (af wälja)	Tråd (wärande tråd)
Waf (sjö=gräs)	Hwal (hwal=fisk)
Widt (af wid, stor)	Hwaf (skarp)
Bleck (jern=bleck)	Hwitt (af hwit)
Brygd (öl=brygd)	Bläck (skrif=bläck)
Fiol (ett spel=instrument)	Bryggd (ny=bryggd)
Fodra (af foder)	Fjol (förra året)
Fäst (af fästa)	Fordra (yrka)
Gjordt (af gjord)	Fest (högtids=fest)
Godt (af god)	Gjort (ett djur)
Jagt (af jaga)	Gått (af gå)
	Jakt (fartyg)

Kåra (af kär)
Ledt (af leda)
Midt (af midja)
Nom (en dryck)
Sednare (af sedan)
Sigt (å-sigt, af såg, se)
Smållt (af smälla)
Swedt (af swedja)
Talga (af talg)
Trädt (af träda)
War (ett war, han war)
Werk (handt=werk)
Wiska (liten qwast)
Blott (endast)
Bygd (hem=byggd)
Flott (fett, af flyta)
Frossa (en sjukdom)
Gerna (med nöje)
Gjorda (omgjorda)
Gäst (bords=gäst)
Hell (lycka till!)
Kol (ett eld=kol)
Lätt (ej tung)
Men (motsägelse=ord)
Rigta (syfta)
Rådt (af råda)
Sigta (syfta, af såg)
Sjon (af sjö)
Swållt (af swälla)

Tjåra (upplöst kåda)
Lett (af le)
Mitt (af min)
Nåm (i fiskt)
Senare (af sen)
Sift (säll)
Smålt (af smålta)
Swett (af swettas)
Talja (block, trisja)
Trått (af tråta)
Swar (hwarje, hwareft)
Wårk (plåga, tand=wårk)
Swiska (tala sakta)
Blått (af blå)
Byggd (ny=byggd)
Flått (af flå)
Fråssa (åta starkt)
Hjerna (i hufwudet)
Jorda (nedmylla)
Jäst (brygg=jäst)
Håll (spis=håll)
Kål (hvit=kål)
Lett (röd=Lett)
Mån (af man)
Rikta (göra rik)
Rått (af rå)
Sifta (af sift)
Skön (wacker)
Swålt (af swålta)

Tälga (skära)	Tälja (räkna, af tal)
Ung (ungdom)	Ugn (bak=ugn)
Wardt (af warda)	Swart (af hwar)
Wi (af jag)	Swi (hwarföre)
Wård (huswård, värde)	Werld (allt skapat)

Menläsnings-öfningar.

Af en liten gnista kan bli en stor eld. Af skadan blir man wis, men icke rik. All mans wän är ofta hwar mans narr. Andras fel göra ingen lag. Att läsa och icke förstå är att plöja och icke så.

Bättre tiga, än illa tala. Bättre sent än aldrig. Bättre wäl dö, än illa lefwa. Bättre en fågel i hand, än tio i skogen. Bättre fattig med ära, än rik med skam.

Den illa gör, han illa far. Den känner ej det söta, som aldrig smakat det sura. Den är rik, som ingen skuld har. Den, som gapar efter mycket, mister ofta hela stycket. Den tar sig alltid fram, som något lärt och något kan. Den, som har många jern i elden, bränner några. Det, drucken gör, får nykter gälda. Det kostar möda att lära, men skaffar nöje och ära. Det, orätt fås, med sorg förgås.

Eget beröm luktar illa. En swala gör ingen sommar. En mulen morgon gör ofta en klar dag. En narr kan fråga mer, än tio wisa kunna swara. Falskhet slår sin egen herre på nacken.

Gamla wägar och gamla wänner swika icke gerna.

Girig buk blir aldrig full. God wilja drar lasset till bys. Hungrig mage är bästa kock. Hvad du kan göra i dag, uppskjut icke till i morgon. Icke allt godt i magen, som smakar sött i munnen. Ingen föda utan möda. Ingen större skam, än att icke wilja lära.

Konsten är lång, men lifwet kort. Känna sig sjelf är största konst. Lat hand gör arm man. Lif och ära bör man hålla lika kära. Lofwa är godt, men hålla är bättre. Låt ingen dag gå fåfängt bort, så winnes lärdom innan kort. Lärdom utan seder är till föga heder.

Magen blir förr mätt än ögat. Man bör smida medan jernet är varmt. Medgång gifwer wänner, motgång pröfwar dem. Många bäckar små göra en stor å. När sannt kommer fram, får lögnen skam. När winet är inne, är wettet ute. Skänd sjuka är ond att bota. Ondt barn qwäder elak wisa.

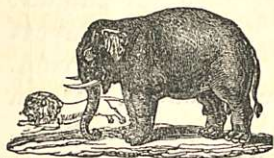
På örat kännes åsnan, på talet narren. Rif nog, som nöjd är. Näfwen byter sitt hår, men icke sin gamla art. Sanning består, när lögn förgår. Sitta på sten är ock hwila. Skadan är snart gjord, men sent botad. Sök det, som är bäst, och ej det, som brukas mest.

Tand för tunga passar wäl både gamla och unga. Tiga och lida stillar mycken qwida. Tomma käril slamra mest. Utaf twenne onda ting wälj det minsta. War rädd om tiden, som om pengar. Willig häst skall man icke sporra. Ifs icke öfwer lyckan: hon wänder lätt ryggen till. Ålka din broder, men hata hans fel. Ära dig sjelf, så ära dig andra. Öfwadt wett är bästa wett.

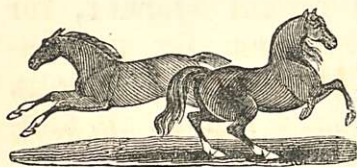

Björnen är ett vilddjur, som finnes i Finlands stora skogar. Björnen har korta ben och tjockt hufvud samt lurfvigt skinn. Han är mycket stark. Han lefver af gräs, bär och rötter. Stundom anfaller han boskap och menniskor. Menniskorna hafva ibland fångat björnar, för att fara ikring och visa dem för penningar. Som han med lätthet går på blotta bakfötterna, pläga de lära honom att dansa efter musik.

Elefanten är det största af alla fyrfotade djur. Somliga Elefanter kunna wara ända till 7 — ja! 8 alnar höga. Hufvudet är klumpigt, ögonen små, öronen ganska stora och platta. Munnen synes snarare utgöra en del af bröstet, än af hufvudet. Munnen är lifasom gömd under en så kallad snabel, en slags näsa, som på de största elefanter kan uttänjas ända till 5 alnars längd. Af de 2:ne långa tänderna på begge sidor om snabeln

fås elfenben. Elefanter finnas i de warma länderna i Asien och Afrika. Elefanten är ett mycket flokt och läraktigt djur. — En Elefant gick en gång förbi en Skrädwares öppna fönster. Vid förbigåendet stack Elefanten sin långa snabel in genom fönstret. En elak gesäll stack honom i snabeln med sin synål. Elefanten gick helt stilla bort till en grumlig wattengrop, insög i snabeln orent watten, och gick sedan tillbaka till fönstret samt insprutade wattnet på gesällen i werkstaden.

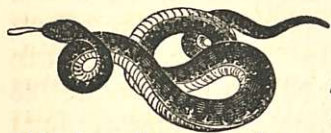

Hästen är ett af de vackraste djur, som är menniskan till stor nytta. Vi kunna tämja hästar så, att de lydigt gå eller springa, dit vi vilja. Vi spanna dem för vagnar, kärror eller slädar; och åka så bekvämligt, hvar vi behaga. De bära oss på sin rygg, när vi rida. De draga tåligt tunga lass långa vägar. Grym är den menniska, som slår och plågar sin häst, eller låter honom hungra och törsta!

Medan fåren äro små, kallas de **Lamm**. De se då så snälla ut. När de bli fullväxta, kallas hanen gumse eller wädur; och honan kallas tacka.

Fåren äro af naturen rädda och enfaldiga. En eller annan gumse kan dock få den elaka wanan, att wilja stängas. Ofta lära de denna owana derigenom, att man retar dem. Det borde man icke göra; ty sådana gumsar kunna skrämma eller göra illa åt barn och andra personer, som icke kunna förswara sig eller springa undan. Fåren äro till mycken nytta för menniskan. Af deras ull och skinn kunna wi bereda oß warma kläder. Deras kött tjenar oß till föda. Af deras talg göras ljus. I åtskilliga orter begagnas äfwen fårens mjölk.

Ormar hafva inga fötter; utan de likasom halka sig fram derigenom, att de slingra eller kröka sig. Ormens skinn är öfverklädt med ett slags fjäll eller skal, som är hårdt. De flesta ormar hafva gift vid tänderna; och när de bitas, gjuta de i såret sitt gift, som hos somliga ormar är så farligt, att det förorsakar döden. Af ormar finnas många slag. Skallerormen har rörliga, skalbrande ringar vid stjerten, hvilkas buller höres på afstånd, så att man kan undfly honom. Tomtormen eller snoken är svart med hvita fläckar på sidorna. Ormar af detta slag

kunna vara t. o. m. en och en half ($1\frac{1}{2}$) aln långa, men äro icke farliga; ty de hafva inga gifttänder. Espingen är rostbrun till färgen och blott 1 fot (d. v. s. $\frac{1}{2}$ aln) lång. Denna orm är mycket giftig. Störst är Boas eller jätte-ormen, som kan vara tjock som den gröfsta karl, och ända till öfver 20 alnar lång. Han slingrar sig omkring stora vildjur, och klämmer ihjäl dem.

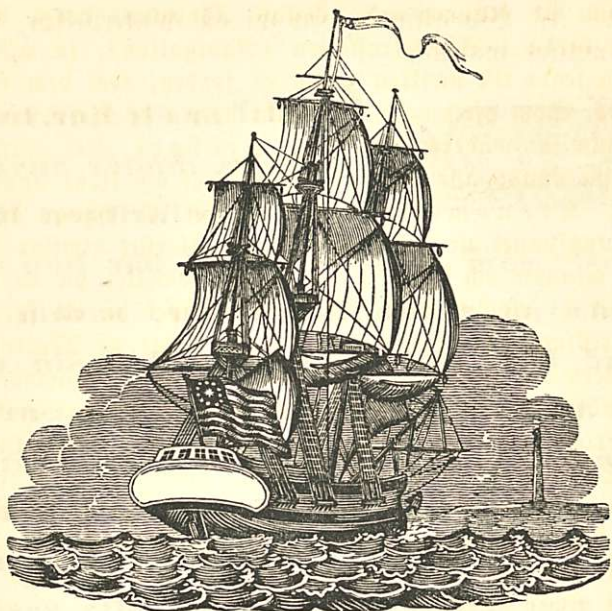

Wargen är ett ganska rofhyttet djur, och liknar till utseendet en stor hund. Vid skarp köld eller häftigt yrwäder, tyckas Wargarna wara särdeles listiga och glupska, samt äro då merändels ute på sina ströftåg; hwarföre man ock plägar kalla fult wäder för Wargwäder. Man får då ibland se dem samlade till flockar af flere i ett sällskap; och de äro icke sällan så dristiga, att de närma sig våra gårdar, för att anfälla hemdjuren, såsom hundar och får m. fl. Det har äfwen händt, att de anfällit menniskor. — Om wintern anställas så kallade skall, för att döda dessa skadedjur. En hop karlar omringa då den plats, der man wet wargar finnas; de strika och stoja så, att det skallar i stogen; och när Wargen, deraf skräm, skall springa undan, så blir han dödad af den, som möter ho-

nom. Af Wargfynn göra wi öf winterpelsar, som äro mycket warma.

ÅSNAN är ett djur, hvilket i andra länder användes till ungefärligen lika tjänst, som hästen. Tåligt bär hon sin börda på ryggen, och går, såsom en tämd häst, dit man vill. Till sin natur är hon långsam, dum och envis; men ödmjuk, tålig och stilla. Hennes naturliga lynne är således helt annorlunda, än hästens; ty hästen är snabb och läraktig, förefaller oss ofta såsom han vore stolt och högfärdig, samt är häftig och våldsam. Åsnan är till färgen vanligen ask-grå. Dock finnas äfven svartgråa, hvita, randiga och svarta åsnor. De hafva mycket långa öron. Deras egenteliga hemland är Arabien i Södra Asien, hvarest de finnas vilda.

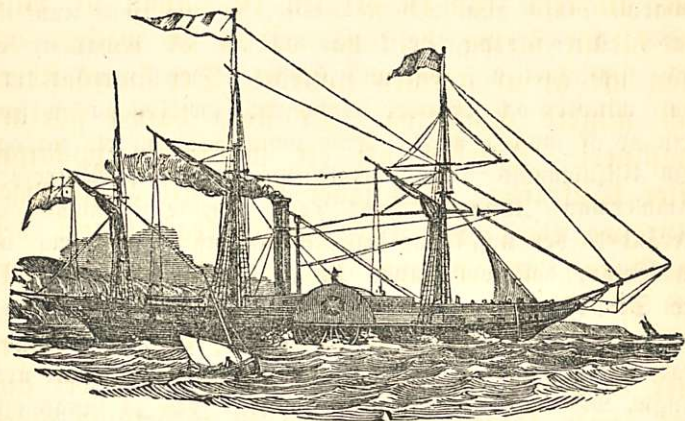

Skepp. Se detta wackra skepp, som vinden (wädret) drifwer fram; seglen äro utspända och wädret samlar sig i dem och förer den stora farkosten med lätthet fram på böljorna. Det finnes fartyg af många slag, större och mindre; de, som äro byggda för handeln, kallas Kofferdi-fartyg. De större af dessa kallas Skepp, som hafwa 3 master, Brigg, Skonert, Galeas med 2 master samt de mindre Slup och Jakt med blott en mast. Ett fartygs föreståndare, befälhafware, kallas Skeppare eller Kapten och hans närmaste man, den som är i hans ställe,

då han är frånvarande, kallas Styrman; dessa böra vara lärda i Sjövetenskapen (Navigation), så att de kunna segla till hwilken plats af jorden, som dem förelägges. Som hjälpmedel till detta hafwa de Kompass, som utwisar wäderstrecken samt Sjökort eller Kartor, hwarpå finnas alla jordens länder, haf och sjöar upptecknade. Kronometer kallas ett, för icke många år sedan uppfunnet ur, som med största säkerhet utwisar timmar, minuter och sekunder på dygnet, hwilket på en sjöresa är af mycken wigt. Arbetsmanskapet på ett fartyg, som tillsammans kallas besättning, består af Matrosar, Timmermän, Jungmän samt Kok. Denne sistnämnde är merändels den yngsta af besättningen och tillagar mat åt de öfrige; desutom finnes på en del fartyg Kajutwakt och Skeppsgossar. — Den maskin, hwarmed ett fartyg styres, kallas Roder. Masterne äro långa uppstående träd, hwari tågen (tacklingen) och seglen fästas. Rår äro långa, wid masterne fastsatta stänger, som gå längs och tvärs öfwer fartyget.

Sjömännen äro utsatta för många faror. Då stark storm rasar på hafwet slungas fartyget som en spån emellan wågorna. Om då fartyget träffar några klippor eller sandbankar, hwarpå det stannar, slås det sönder. Ibland inträffar att twenne fartyg, som segla i motsatt rigtning, och komma med stark fart, stöta emot hwarandra; det som då är swagast sjunker och folket måste dö i watten, om de icke kunna rädda sig i båtar. Dylika olyckor kallas skeppsbrott. De sjömän, som möjligen kunna rädda sig wid sådane tillfällen, kallas skeppsbrutne. —

Stundom behöfwa sjöfarande ledsagare eller wägwisare; dessa framkallas genom kanonstött och benämnas Lotsar. De känna sjöbottnens bestaffenhet på en wis sträcka och föra fartygen med säkerhet fram.

Ångbåtar äro större och mindre fartyg, som föra mennifcor och gods ifrån den ena orten till den andra och som framdrifwas genom ångmaskin. Det är wackert att se ett stort wälbygdt fartyg framdrifwa på watten utan segel och i alldeles lugnt wäder. Skulle någon hafwa sagt våra förfäder, att sådane fartyg skulle uppkomma, så hade en sådan spåman säkerligen blifwit utstrattad. Amerikanaren **Fulton** har äran

utaf att hafwa uppfunnit att framdrifwa fartyg med ångmaskin.

Nu finnas många ångfartyg i vårt land och antalet ökas med hwarje år. Det angenämaste sätt att resa från en ort till en annan är också på sådane fartyg, helst då wädret är wacker och sjön icke är af stormen upprörd. Det finnes större och mindre ångfartyg. De stora hafwa starkare maskineri. Styrkan uti ett maskineri uppskattas efter hästkrafter; man säger t. ex. att ångfartyget "Grefwe Berg" har 120 hästars kraft (neml. deß maskineri), att "Rauha" har 45, att "Borgå" har 20 och så vidare.

De flesta ångbåtar hafwa skofwelhjul, hwarmed de arbeta sig fram på wattnet; men det finnes äfwen sådane, som hafwa en inrättning gjord såsom en stor skruf, hwilken löper ikring under wattnet och såmedelst framdrifwer fartyget. Sådane kallas propeller-ångfartyg.

I enkla ord kan man beskriwa en ångmaskin sålunda: En stor kittel är fylld med watten, hwarunder stark eld brinner. Af det kokande wattnet uppstiger en stor mängd ånga, som innesättes så, att den påtränger med otrolig kraft och derigenom höjer och sänker en jern-cylinder, wid

hwilken är en wef, som fringwrider hjul med fuggar, och dessa åter fringwrida wattenhjulen eller propellerne.

F Ö R N Ö J S A M H E T.

Lina, som var en liten frågvis flicka, frågade sin moder, hvarföre icke hon fick åka ibland så väl som hennes kusin Fredrika, i en vacker vagn med hästar före. Modren svarade: vi hafva inga åkdon eller hästar och få derföre försaka detta nöje. — Hvarföre skaffar icke pappa och mamma sig hästar och vagn? frågade Lina. — Ty vi hafva inga penningar dertill, genmälte modren. Fredrikas föräldrar äro rika, men det lilla vi kunna förtjena räcker endast till föda och kläder och kostnaden för din undervisning. — Ack, utbrast Lina, hvad det var illa att icke vi också kunna få åka ibland. — Det är icke illa, mitt barn, sade modren; Gud, som gifvit alla menniskor hvad de äga, har gifvit oss det vi nödvändigt behöfve för vårt uppehälle och derjemte en god helsa, då andra lida af sjukdomar och bekymmer; och om vi äro nöjda med vår del, kunna vi hafva många nöjen på annat sätt, fastän vi icke få åka. Lägg väl på minnet, mitt barn, att den menniska, som är nöjd med sin lott, ehuru den är ringa, och använder sin tid till nyttiga göromål, har en mycket större glädje än den

*som är rik och tillbringar sin tid med nöjen. Bed
derföre Gud om förnöjsamhet; det är en god gåfva.*

Sotaregossen.

En fattig sotaregosse måste upp och sota en skorsten hos en rik grefwinna. Genom skorstenspipan kom han ned uti ett präktigt rum, hwarest ingen människa fanns. Han såg sig omkring och speglade sig på alla väggar. Hans egen swarta figur behagade honom likwäl icke så mycket, som det granna gulduret, hwilket låg på bordet, tillika med en hop andra dyrbara och wackra saker. Han kunde icke hålla sig ifrån att taga uti det, wända och se på det. Och då tänkte han: *Åh, om jag ändå hade en sådan klocka!* Han såg sig om återigen och tänkte: kunde jag icke taga den? . . . Men, nej, då wore jag ju en tjuf! . . . Ingen skulle dock weta deraf, tänkte han widare — och just som han stod wid bordet med sådana tankar, hörde han att någon gick uti nästa rum. Hastigt lade han uret ifrån sig och skyndade genast upp i skorstenen tillbaka.

Sedan han kommit hem, låg uret honom alltid på hjertat. Hwar han gick och stod, såg han det för sina ögon. Han sökte att komma ifrån dessa tankar, men förgäfwes. Uret följde honom jemt i sinnet om dagen, och om nätterna drömde han derom. — Han beslöt äntligen att gå, för att taga det. Samma wäg som förut kom han åter uti rummet en natt. Hela hans kropp darrade; allt war likwäl så tyst, att han icke kunde twifla på att han war allena. Han gick till bordet, der uret låg; månen sken klart genom fönstret, och han såg bredwid

flockan dyrbara örhängen, armband, ringar och dylika saker. — Skall jag taga det? sade han till sig sjelf, och hans hjerta klappade häftigt . . . Skall jag? . . . Men då wore jag ju en affkyrd människå, så länge jag lefwer. Jag kunde icke hafwa någon ro, och aldrig se någon människå i ansigtet. — Det är sannt, sade han till sig sjelf, men jag kan nu deremot, om jag bortfälsjer blott några af dessa saker, på en gång blifwa en rik man, bestå mig hästar och wagn, gå i granna kläder och ändå hafwa tillräckligt att äta och dricka. — Om jag då bleswe upp-täckt och gripen? . . . Men huru kan det ske, när ingen nu ser mig? — Ingen? . . . Nej, Gud, som är öfwer allt och ser allt, skall likwäl weta häråf . . . Kunde jag någonsin tillbedja honom, sedan jag begått en sådan gerning? Skulle jag kunna någonsin lefwa med lugn och engång dö i ro? — Wid dessa tankar ryfte den arma gossen. Nej! sade han och kastade allt-sammans på bordet tillbaka; heldre will jag wara fattig med lugn i mitt sinne, än wara rik, med oro och förebråelser. Så sade gossen, lemnade allt ifrån sig och skyndade åter bort sam-ma wäg han kommit.

Grefwinnan, som låg i nästa rum, hade waknat och hört hwad gossen sagt för sig sjelf, och till och med sett honom i månstenet. Hon kallade honom följande dagen till sig och sade: Swarföre tog du icke i natt uret och de öfriga sakerna bort med dig? Gossen föll på knä för henne och kunde af fruktan icke säga ett ord. Jag har hört och sett allt, sade grefwinnan; tacka Gud, att han hjälpte dig, att emotstå ditt begär, och akka dig en annan gång att falla på sådana tankar. — Gå, min gosse! jag belönar dig, när jag icke låter straffa dig; och för att icke nöd skall twinga dig till ett sådant brott; skall du få

denna penningesumma, och när du behöfver något mera, så säg åt mig; jag vill hjälpa alla, som äro beskedliga.

Göfsen gret af tacksamhet; han gick derefter, hvar dag uti en skola och fick af grefvinnan allt hvad han behöfde och blef med tiden en god och redlig man.

Tron, Hoppet och Kärleken. *Korset afbildar tron; endast tron gifver den svaga människan styrka att bära korssets svåra tyngd. — Hoppet liknas vid ett Ankare, som håller skeppet kvar på sitt ställe fastän stormen rasar. — Kärleken har ett brinnande hjerta till sinnebild.*

Tre Gyllene Reglor.

Flitig var, och Du skall vinna
Helsa, munterhet och bröd;
Vägen till Din hydda finna
Då ej ledsnad eller nöd.

Men låt Ordning taga vara
På hvad fliten samlat har;
Var betänkt en skärf att spara
För din sena ålders dar.

Och var From — Det är det sista,
Första utaf alla bud;
Ty om verlden all vi mista,
Hafva vi dock allt i Gud.

Tal, stora och små, betecknas med särskilda tecken, som kallas siffror och inalles äro följande tio:

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
noll	ett	två	tre	fyra	fem	sex	sju	åtta	nio

Romarena hade fordom andra taltecken eller siffror, hwilka ännu ofta begagnas. De använde nemligen wisfa bokstäfwer till beteckning af talen, såsom synes af följande:

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.		
XII.	XIII.	XIV.	XV.	XVI.	XVII.	XVIII.	XIX.	XX.		
30.	40.	50.	60.	70.	80.	90.	100.	500.	1000.	
XXX.	XL.	L.	LX.	LXX.	LXXX.	XC.	C.	D.	M.	

1865.

MDCCCLXV.

Den wetenskap, som sysselsätter sig med tals behandling, kallas **Räknekonst** eller **Arithmetik** och är, liksom skrifkonsten nyttig för hwar och en.

Det första man lär sig af räknekonsten är att nämna ut tal; derwid har man följande grunder: den siffra, som står först till höger, betecknar enheter, den andra tiotal, den tredje hundradetal, den fjerde tusendetal, den femte tiotusendetal, den sjette hundratusendetal och den sjunde millioner o. s. w. — Har man ett stort tal, så indelar man det först i klasser, för att så mycket lättare kunna

utnämna det. Se här ett exempel: har man detta tal 5,296,382, så indelar man det på följande sätt: man begynner på första siffran till höger och säger wid den **ett**, wid den andra **tio**, wid den tredje **hundra** och wid den fjärde **tusen** och sätter ett komma (,) bakom denna fjärde siffra, såsom af talet synes; sedan begynner man åter och säger wid samma fjärde siffra **ett**, wid den femte **tio**, wid den sjette **hundra** och wid den sjunde **tusen**, sätter så ett komma åter wid denna sjunde siffra. Då utnämnes talet sålunda: Fem millioner tvåhundra nittiofjer tusen trehundra åttiotvå.

Större summor förekomma sällan i verkligheten, men uppställas för öfnings skull; se här ett tal med nitton siffror:

8,965,439,321,572,401,987.

Siffrorna indelas i klasser med 3 st. i hvarje klass, som aftecknas med komma; öfwer sjunde siffran sättes en punkt som betyder millioner, öfwer den 13:de sätts två punkter, som betyda billioner och öfwer den 19:de siffran sätts tre punkter, hvilka betyda trillioner. Detta tal utnämnes sålunda: Åtta trillioner niohundra sextiofem tusen fyrahundra trettionio billioner trehundra tjuguet tusende femhundra sjuttiotvå millioner fyrahundra ett tusen niohundra åttiofju.

Går siffrornas antal upp till 25, sättes öfwer 25:te siffran fyra punkter, som beteckna qwadrillioner.

Exempel för tal's utnämmande:

10,120 utnämnes tiotusen etthundratjugu.

110,000 — — etthundratio tusen.

1,010,000 — — en million tiotusen.

48,100,250 — — fyrtiåtta millioner etthundra tusen
tvåhundra femtio.

Den, som vill lära sig räkna med färdighet och säkerhet, bör öfwa sig på följande tabeller samt i minnet noga inpregla desamma.

Additions-Tabell.

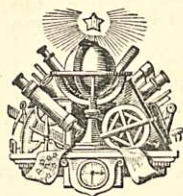
2 och 2 är 4	5 och 5 är 10
2 " 3 " 5	5 " 6 " 11
2 " 4 " 6	5 " 7 " 12
2 " 5 " 7	5 " 8 " 13
2 " 6 " 8	5 " 9 " 14
2 " 7 " 9	
2 " 8 " 10	
2 " 9 " 11	6 och 6 är 12
	6 " 7 " 13
3 och 3 är 6	6 " 8 " 14
3 " 4 " 7	6 " 9 " 15
3 " 5 " 8	
3 " 6 " 9	
3 " 7 " 10	7 och 7 är 14
3 " 8 " 11	7 " 8 " 15
3 " 9 " 12	7 " 9 " 16
4 och 4 är 8	8 och 8 är 16
4 " 5 " 9	8 " 9 " 17
4 " 6 " 10	
4 " 7 " 11	
4 " 8 " 12	
4 " 9 " 13	9 och 9 är 18

Multiplikations-Tabell.

2 g:r 2 är 4	5 g:r 5 är 25
2 " 3 " 6	5 " 6 " 30
2 " 4 " 8	5 " 7 " 35
2 " 5 " 10	5 " 8 " 40
2 " 6 " 12	5 " 9 " 45
2 " 7 " 14	5 " 10 " 50
2 " 8 " 16	
2 " 9 " 18	6 g:r 6 är 36
2 " 10 " 20	6 " 7 " 42
	6 " 8 " 48
3 g:r 3 är 9	6 " 9 " 54
3 " 4 " 12	6 " 10 " 60
3 " 5 " 15	
3 " 6 " 18	7 g:r 7 är 49
3 " 7 " 21	7 " 8 " 56
3 " 8 " 24	7 " 9 " 63
3 " 9 " 27	7 " 10 " 70
3 " 10 " 30	
	8 g:r 8 är 64
4 g:r 4 är 16	8 " 9 " 72
4 " 5 " 20	8 " 10 " 80
4 " 6 " 24	
4 " 7 " 28	9 g:r 9 är 81
4 " 8 " 32	9 " 10 " 90
4 " 9 " 36	
4 " 10 " 40	10 g:r 10 är 100

Större Multiplikations-Tabell.

2 g:r 12 är 24	3 g:r 12 är 36	4 g:r 12 är 48	5 g:r 12 är 60
2 " 13 " 26	3 " 13 " 39	4 " 13 " 52	5 " 13 " 65
2 " 14 " 28	3 " 14 " 42	4 " 14 " 56	5 " 14 " 70
2 " 15 " 30	3 " 15 " 45	4 " 15 " 60	5 " 15 " 75
2 " 16 " 32	3 " 16 " 48	4 " 16 " 64	5 " 16 " 80
2 " 17 " 34	3 " 17 " 51	4 " 17 " 68	5 " 17 " 85
2 " 18 " 36	3 " 18 " 54	4 " 18 " 72	5 " 18 " 90
2 " 19 " 38	3 " 19 " 57	4 " 19 " 76	5 " 19 " 95
2 " 20 " 40	3 " 20 " 60	4 " 20 " 80	5 " 20 " 100
6 g:r 12 är 72	7 g:r 12 är 84	8 g:r 12 är 96	9 g:r 12 är 108
6 " 13 " 78	7 " 13 " 91	8 " 13 " 104	9 " 13 " 117
6 " 14 " 84	7 " 14 " 98	8 " 14 " 112	9 " 14 " 126
6 " 15 " 90	7 " 15 " 105	8 " 15 " 120	9 " 15 " 135
6 " 16 " 96	7 " 16 " 112	8 " 16 " 128	9 " 16 " 144
6 " 17 " 102	7 " 17 " 119	8 " 17 " 136	9 " 17 " 153
6 " 18 " 108	7 " 18 " 126	8 " 18 " 144	9 " 18 " 162
6 " 19 " 114	7 " 19 " 133	8 " 19 " 152	9 " 19 " 171
6 " 20 " 120	7 " 20 " 140	8 " 20 " 160	9 " 20 " 180

Korta Sederegler.

Will du, mitt barn, med slit dig wett och dygder lära, Då blir du för dig själf och för din mor en ära.

Du blir — tro mig, mitt barn, — föräldrarne en heder: Du ditt och andras wäl med säkerhet bereder.

Hör, barn, din moders råd: och lyd din goda far, Och sök att glädja dem med lydnad alla dar.

Det passar ej ett barn att egenfintigt wara: Försjå de gamlas råd och sina fel förswara.

War öm wid likars nöd, och rörs wid uslas smärta, Ty den, som mest är, bör ha ett menskohjerta.

Må wid dina likars nöd
Ömhet i ditt hjerta wakna!
Hjelp den usla, kläd den nakna!
Bryt den hungriga ditt bröd!
Gud mot den sig will förbarma,
Som har godhet för den arma.

Ett barn, som ej tar an föräldrars ömma råd, Med riset wänjas bör i från sitt öfwerdåd.

Swär fjärl, minsta mask, som sig i stoftet rör, Med lifwet känsla fått, du dem ej plåga bör.

Lögns lögn, — i allt ditt tal war redelig och sann, Och mins, att lögnens swel så fällan dösljas kan.

Mins, att bedrägeri och lögn bli affskyvärda; Och äta dig, mitt barn, att hjertat med dem hårda.

Då lögnen häfwande försträcks att upptäckt blifwa, Står sanningen så trygg, ett Ja — ett Nej — att gifwa.

Om du ett fel begår, sök ej med lögn det döslja: Nej, wet — förlåtelsen skall helst på sanning följa.

Låt bli att uslingen och krymplinge befe! Du wet ju icke själf, hwad ä med dig kan ske.

Äf kläderna man falskt om menstfor wärde dömmar; Ty ofta grannlätet ett elakt hjerta gömmer.

För högmod äta dig, ty högmod gör dig blygd; Men will du ärad bli sök äran i din dygd.

Tänk hwad du tala will, förr ä du något säger; Den talar aldrig klof som orden icke wäger.

Man bör ej wänja sig att öfwe andra kraga, Då de den godhet ha at wära fel fördraga.

Förlitlig, öm och god mot dina syfkon war: Ty samma blod ni ärft e samma mor och far.

Förlåt din broders fel; hwad kan dig hämden båtå? Att fela menskfelig är; gudomligt att förlåta.

Ett barn, som fruktar Gud, och lyder mor och far, Det allrabästa hopp om all sin framtid har;

Likt blomman i sin wår, hwars knopp skall frukter bära, Dess ålder blir beprydd af dygd och wett och ära

Snälla barns beslut.

Uti mina barndomsår,
Då jag själf ej än förstår
Att mitt eget wäl bewaka,
Will jag utan öfwerdåd,
Gerna följa andras råd,
Och all enwished försjaka.

Små barns bön.

Gud! som hafwer barnen kär,
Se till mig, som liten är.
Swart jag mig i werlden wänder,
Står min lycka i Guds händer.

Preis:

Lapiset 2.
Illustrerad

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 101 9870

M 57574

